

onalismu a divokého kapitalismu paradoxně vzdorujícího „přirozené“ touze po demokracii. Jeden americký ekonom nedávno polemizoval s rozšířenou představou, že soudobý impozantní hospodářský růst učiní z Číny v historicky krátké době globální mocnost číslo jedna. Poukázal na obdobný ekonomický vzestup v jiných zemích třetího světa, jejichž sociální systém neumožnil racionální rozdělení a účinné využití nashromážděných zdrojů a udržitelný rozvoj. Čína se údajně nebude podobat dnešním Spojeným státům americkým, ale stane se spíše ohromnou obdobou současného Mexika. Budoucnost Číny je tak pro Západ stále hádankou.

Viděli jsme nicméně, že v minulosti měly západní úvahy o Číně téměř vždy sebezpytující povahu. Ptáme se po osudech vzdálené země, která opět nabývá postavení, jež jí během uplynulých dvou tisíciletí v rámci Eurasie náleželo, ale ve skutečnosti se ptáme na to, co čeká nás. Přemýšlení o Číně je do značné míry metaforou našich obav o místo, které zaujmeme v tomto rodícím se světě, do něž jsme tak trochu jako čarodějovi učňové vypustili modernitu, a nyní s obavami a údivem sledujeme dramatické následky. Vzdáme se sociálního a politického řádu, k němuž jsme dospěli po staletích bouřlivého vývoje, ve prospěch ekonomické efektivity, nebo se pokusíme sladit naše hodnoty, normy a tradice s výzvou hospodářské výkonnosti a soutěživosti, kterou před nás Čína s tak dramatickou naléhavostí a okázalostí staví?

Ivo T. Budil

Spříznění volbou? aneb Čína a Rusko

V čerstvě zveřejněném průzkumu BBC, který se týkal postojů obyvatelstva třiceti zemí světa k Rusku, vzbudili pozornost především Číňané. Více než dvě třetiny jich hodnotí vliv Ruska ve světě pozitivně, zatímco pouhých čtrnáct procent negativně. Připočteme-li k tomu, že obě země již více než deset let pěstují strategické partnerství, že jejich obchod utěšeně roste, že se opakovaně odehrávají společná vojenská cvičení, a že v Rusku dokonce loni proběhl takzvaný „Rok Číny“, dostáváme se k obrazu situace, který se nápadně podobá tomu, čím nás pravidelně zásobují i západní média – rodí se čínsko-ruská osa, která je vedle islámského fundamentalismu největší hrozbou pro západní svět. Rusko a Čína jsou v tomto ohledu hrozbou ekonomickou a vojenskou, ale obavy vyvolává zejména to, že ruské a čínské pojetí politiky nabízí v současnosti pravděpodobně nejsilnější alternativu k liberální demokracii.

Historická rivalita

Při hlubší analýze však zjistíme, že vývoj vztahů mezi Ruskem a Čínou nesměřuje k bezpečnostní alianci, nebo dokonce útočnému paktu, jak naznačuje často užívaný pojem „osa“. Naopak lze tvrdit, že kdyby nebylo odporu obou zemí proti převaze Západu, a zejména proti politice současných Spojených států, na povrch by vystoupily vážné neshody, které oběma zemím dokonce

i v dlouhodobém horizontu brání ve vytvoření užší vazby, neřkuli vojenské aliance.

Především je třeba připomenout historické rozpory, které dosud ani jedna strana – ale především Čína – nezapomněla. V padesátých letech minulého století se zdálo, že Čína a Sovětský svaz vytvoří nerozbornou alianci, ale již v následující dekádě mezi nimi vypukl ozbrojený konflikt, a čínská propaganda dokonce označovala vrcholné sovětské představitele za „degenerované živly“. V následujících desetiletích se vztahy mezi oběma zeměmi sice stabilizovaly, jejich skutečná obnova však proběhla až po skončení studené války. Za vrchol sblížení pak je označováno uzavření strategického partnerství v polovině devadesátých let. Čína chápala vztah s Moskvou jako svého druhu triumf: poprvé od prvních výraznějších kontaktů v 17. století hrála ve vzájemných vztazích první housle ona, a nikoliv Rusko, oťesené tehdy rozpadem impéria a zmítané prudkou vnitřní krizí.

A zde se právě skrývá jádro současných problémů – zatímco obnova vztahů mezi oběma zeměmi probíhala v době, kdy bylo Rusko na kolenou a v jeho čele stál prezident Jelcin, který byl znám spíše svými opileckými excesy než státnickým uměním, Rusko putinovské éry je zcela jiná země – méně demokratická, sevřenější, ale také sebevědomější a asertivnější. Krize devadesátých let jsou zapomenuty, země zažívá prudký hospodářský růst a její zahraniční politika se vyznačuje nevídanou razancí. Cena za strategické partnerství s Čínou, která se v minulém století jevila jako přijatelná, se náhle

zdá příliš vysoká. A Rusko se proto snaží poměr sil obrátit nejen v ekonomické, vojenské, ale i v symbolické rovině.

Skrytá bitva o vliv

Snad nejlepším příkladem této snahy je „spolupráce“ obou zemí ve Střední Asii. Rusko po rozpadu Sovětského svazu cítilo, že region Střední Asie se vymyká z jeho kontroly, a proto v minulosti souhlasilo s čínskou přítomností v oblasti. Tato přítomnost byla dokonce institucionalizována vytvořením Šanghajské organizace pro spolupráci, která kromě Ruska a Číny sdružuje většinu středoasijských zemí. Čína ovšem velmi rychle pronikla do regionu ekonomicky a dnes efektivně lobbuje za přímé dodávky strategicky důležitých surovin z regionu přímo do Číny. To se přirozeně Rusku, které donedávna mělo víceméně monopol na redistribuci zdrojů této oblasti, nemůže líbit. O jednotlivé země tak obě velmoci svádějí sice tichou, ale o to sveřejší bitvu.

Ruská opatrnost vůči Číně se však projevuje také přímo v bilaterálních vztazích. Je pravda, že obchod mezi oběma zeměmi roste, Rusko však velmi pečlivě zvažuje, zda zvyšovat obchodní výměnu i za cenu, že Čína získá některé vyspělé ruské technologie, jako například nejnovější bojová letadla. Důsledkem těchto úvah je to, že zatímco od počátku této dekády Rusko prodalo Číně zbraně v průměru za více než miliardu dolarů ročně, v posledních dvou letech došlo k prudkému poklesu. Podobně váhavé je Rusko i v případě

rozšiřování dodávek ropy a zemního plynu do Číny. Po dlouhotrvajících debatach o tom, zda ropovod postavit až do Číny, anebo raději jeho stavbu ukončit v přístavním městě Nachodka, jak doufal čínský konkurent Japonsko, se Rusko rozhodlo pro druhou alternativu. Stejně zdalší jsou i rozhovory o vybudování plynovodu – a hlavní příčinou zdržení jsou opět ruské obavy z přílišné orientace na Čínu.

Často podceňovaným faktorem jsou i postoje samotného ruského obyvatelstva. Jakkoliv mohou Číňané sami vnímat Rusko pozitivně, Rusové jsou vůči čínským imigrantům krajně podezřívaví. Navíc průzkumy celostátního charakteru zakrývají fakt, že obyvatelé Chabarovsku nebo Vladivostoku jsou v průměru mnohem xenofobnější než obyvatelé Moskvy. Kdo by předpokládal, že větší sebevědomí Rusů v posledních letech povede ke snížení nevráživosti vůči Číňanům, byl by trpce zklaman. Obnovená hrdost v současném Rusku je bohužel doprovázena dalším růstem netolerance vůči menšinám a razantnějším postupem vůči přistěhovalcům. To se v loňském roce projevilo přijetím zákona, který tvrdě postihuje maloobchodníky bez ruského občanství a jenž pravděpodobně povede k tomu, že zemi opustí statisíce čínských obchodníků.

Zištěné vztahy, rozdílné cíle

Logická otázka, která se nabízí po dlouhém výčtu vzájemných animozit a problémů, tedy zní: co obě země drží pohromadě? Hlavní faktory jsou dva: Čína doufá, že Rusko se pro ni

v dohledné budoucnosti stane klíčovým dodavatelem surovin a zároveň nikoli nepodstatným odbytištěm čínského zboží. Rusko naproti tomu Čínu využívá především jako kartu v politických hrách se Západem. Tu utrousí ruský diplomat při jednáních s Evropskou unií o energetické bezpečnosti, že se Rusko může kdykoliv obrátit na Východ, jindy zase ruská strana zdůrazní, že o žádné americké hegemonii nemůže být řeči, když se proti ní staví nejrozhlednější a nejlidnatější země světa. Cíle obou zemí jsou tedy rozdílné, ale prozatím se daří je vzájemně sladovat.

Ovšem spolupráce Ruska a Číny je natolik křehká, opředená tolika pochybnostmi a podmíněná tolika faktory, že se v dohledné době rusko-čínské osy bát nemusíme.

Petr Kratochvíl

Právo, moc a popravy

Podle tvrzení londýnské Amnesty International došlo v roce 2004 v Číně ke třem tisícům čtyřem stům popravám, což představuje téměř devadesát procent takového výkonu na celém světě dohromady. Nejmenovaný čínský zákonodárce však roční kvótu trestu smrti odhaduje na deset tisíc. Přesné údaje tohoto druhu zůstávají státním tajemstvím. Jisté je jen tolik, že trest smrti se vynáší za osmašedesát druhů provinění včetně takzvaného obtěžování žen.

Před dvěma lety informovaly *Financial Times* o snaze některých osobností z řad právníků prosadit jednak omezení počtu absolutních

trestů, jednak změnu způsobu jejich výkonu. Zároveň citovaly soudce Cao Š'e, člena Vyššího lidového soudu v provincii Jün-nan, který vylučuje eventualitu justičních omylů ve své jurisdikci, ovšem nevyklučuje ji v jiných částech země. Čínský soudce s praxí trestu smrti souhlasí, ale prosazuje, aby se prováděl humanitněji: nikoliv již kulka do týla, jak bývalo dosud zvykem, ale smrtící injekce. Jeho provincie už disponuje dvaceti speciálně vybavenými vozy a ty na požádání zajedou na místa, kde jich bude třeba. Nezodpovězená zůstává otázka, zda se takhle novinka prosadí.

Tradice trestu smrti

S provinilci se v Číně nikdy nezačázelo příliš něžně. Do vězení se však zavíralo málokdy, přednost měly jiné druhy trestů. Buď výprask (úkon byl úředně přesně vymezen: počet úderů, místo dopadu, kalibr bambusové hole), nebo poprava (jediná metoda: zardoušení). Trestní právo se uplatňovalo nikoli na základě principu individuální viny, ale kolektivní odpovědnosti: Není-li k máni pachatel, inu, odnese to náhradník – někdo z rodiny. Tato praxe vysvětluje, proč si Číňané donedávna dávali tolik záležet na přísné výchově potomstva. Kdyby se dítětko nevyvedlo a něco provedlo, budu to já, rodič, komu dají výprask, nebo dokonce zakroutí krkem. Na rozdíl od evropských zemí tábora míru si čínští soudruzi potrpěli na pořádání veřejných poprav, pochvalující si jejich blahodárný výchovný účinek. Začátkem padesátých let

popravili či jen neformálně umlátili několik milionů třídních nepřátel. Obyčej se udržel i v dalších letech. S úpadkem revolučního nadšení po Maově smrti začalo přibývat nových forem kriminality. Příležitost dělá zloděje, modernizace s sebou nese více spekulací, úplatkářství a všelijakých nepravostí. Na to mě v Číně upozorňovaly nástěnky s fotografiemi pachatelů a popisem jejich provinění. V srpnu 1983 začala kampaň za urychlení a zpřísnění soudního řízení: proces na počkání a třídní odvolací lhůta. Za prvních pár měsíců kampaň se vykonalo přes dvacet tisíc rozsudků smrti – z toho pět tisíc se značnou publicitou, mnohdy i v přímém televizním přenosu. Inu, není nad názornou agitaci.

Jednu takovou událost popsal čínský profesor, který hostoval na kalifornské univerzitě v Berkeley. Pod pseudonymem Liou Feng-taj uveřejnil následující svědeckou zprávu v měsíčníku *The American Spectator* (prosinec 1986): V Čeng-čou, hlavním městě provincie Chenan, za lahodného zlatavého podzimku kdosi přiběhl se zprávou, že se bude popravovat. Lidé zaplavili ulice. Vidět cokoliv neobvyklého se v Číně považuje za šťastnou náhodu. „Už jedou!“ burácely davy. Napřed policisté na motocyklech, za nimi čtyřicet pět nákladních vozů vypůjčených od národních podniků, na korbě každého vozu mezi dvěma strážci svázaný odsouzenec s cedulí na prsou. V horní půli cedule stojí popis jeho provinění (zloděj, lupič, vrah, násilník, úplatkář), v dolní půli jeho jméno, červeně výrazně přeškrtnuto. Odsouzenec se choval různě, v některých očích byla